

Otrais Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums: dzīves apstākļi, sociālā izstumtība un garīgā labklājība

Kopsavilkums

Ievads

Pēdējās divās desmitgadēs ir notikušas lielas pārmaiņas Eiropas debatēs par sociālo progresu un tā izvērtēšanas veidu. Nabadzības jēdzienu ES politiskajās diskusijās par sociālo neaizsargātību un nevienlīdzību arvien vairāk aizstāj sociālās izstumtības jēdziens. Ierobežota piekļuve darba tirgum un nelabvēlīgi dzīves apstākļi skar gan sociālo līdzdalību, gan sociālo saskarsmi, kas savukārt iespaido Eiropas pilsoņu dzīves kvalitāti un viņu sociālās izstumtības uztveri. Otrais Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums (EDKA), ko 2007. gadā veica Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds (*Eurofound*), piedāvā izvērstu skatījumu uz dažādām sociālajām reālijām 27 ES dalībvalstīs, Norvēģijā, kā arī kandidātvalstīs: Horvātijā, Bijušās Dienvidslāvijas Maķedonijas Republikā un Turcijā.

Šajā ziņojumā ir aplūkota saistība starp dzīves apstākļiem, sociālo izstumtību un garīgo labklājību. Lai noskaidrotu, kādi faktori ietekmē sociālās izstumtības uztveri un kā tas iespaido garīgo labklājību, par pamatu tika ņemti EDKA rezultāti. Šie faktori ietver piekļuvi darba tirgum, ienākumus un dzīvesveida standartus, kā arī sociālā atbalsta pieejamību.

Politikas konteksts

ES paplašinoties līdz 27 dalībvalstīm, tajā tika iekļautas vairākas valstis ar ievērojami zemākiem dzīves standartiem nekā sākotnējās 15 dalībvalstīs (ES15). Daudzās no 12 jaunajām dalībvalstīm un trim kandidātvalstīm ir lielāks bezdarbs, izplatītāka nabadzība un sliktāka sociālā nodrošinājuma infrastruktūra. Šādā situācijā ir jānosver, cik svarīgi ir pilnveidot ES politiku sociālās izstumtības un nabadzības jomā.

Politikas veidotāji ir atbildīgi par pozitīvu pārmaiņu sekmēšanu, lai mazinātu šīs milzīgās dzīves standartu atšķirības, kas var apdraudēt ES saliedētību, jo īpaši, ja atsaucies grupas, ko izmanto salīdzināšanai, ir citās dalībvalstīs ar augstāku labklājības līmeni. Tādēļ ir svarīga

iekļaujošākas Eiropas veidošana, lai sasniegtu ES mērķus saistībā ar ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi, vairāk un labākām darbavietām un lielāku sociālo kohēziju.

Būtiskākie konstatējumi

Sociālās izstumtības vispārējās iezīmes

Lielākā daļa Eiropas pilsoņu jūtas sociāli integrēti, un 86 % respondentu ir snieguši pozitīvas atbildes attiecībā uz sociālās integrācijas rādītājiem. No otras puses, 14 % respondentu norāda, ka izjūt zināmu sociālo izstumtību, un 2 % ir ziņojuši par lielu izstumtību. Iekļaušanas pakāpe ir augstāka ES15 dalībvalstīs, bet zemāka trīs kandidātvalstīs un divpadsmit jaunajās dalībvalstīs. Par visaugstāko izstumtības pakāpi ziņo Bulgārijas, Horvātijas, Bijušās Dienvidslāvijas Maķedonijas Republikas un Rumānijas pilsoņi, savukārt Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas pilsoņi kopumā ziņo par viszemāko sociālās izstumtības pakāpi.

Makrovides ietekme

Vidējais sociālās izstumtības uztveres līmenis valstī ir cieši saistīts ar tās iekšzemes kopproduktu (IKP). Tomēr šī nav vienīgā saikne. Dažās valstīs, jo īpaši Skandināvijas valstīs, ir novērota par vidējo rādītāju mazāka sociālā izstumtība nekā citās valstīs, kā Austrija, Beļģija un Francija, lai gan tām ir tāds pats IKP uz vienu iedzīvotāju. Tāpat arī dažās ES dalībvalstīs ar zemāku labklājības līmeni, piemēram, Maltā, Portugālē un Slovēnijā, ir reģistrēta augsta integrācijas pakāpe, kaut arī tām ir mazāks IKP. Ar sociālo izstumtību ir saistīts arī bezdarba līmenis valstī un mazi ienākumi, lai gan šķiet, ka dažas valstis spēj labāk uzturēt sociālo integrāciju arī lielāka bezdarba apstākļos.

Izstumtības mikrolīmeņa rādītāji

Trūcīga dzīvesveida lielāka izplatība un ekonomiskā spriedze liecina, ka cilvēki cieš no sociālās izstumtības. Lielāka maznodrošinātība trīs kandidātvalstīs un divpadsmit jaunajās dalībvalstīs veicina ievērojami augstāku sociālās izstumtības uztveres līmeni salīdzinā-

jumā ar ES15 dalībvalstīm. Tomēr ES15 valstu pilsoņiem ir raksturīgāks zemāks izstumtības uztveres līmenis tādos pašos maznodrošinātības apstākļos.

Valstīs salīdzinājumā ar visām pārējām nodarbinātības statusa grupām par lielāku izstumtības līmeni ziņo bezdarbnieki. Bezdarba dēļ izstumtības uztvere visās valstīs ir gandrīz vienāda, lai gan patiesie dzīves apstākļi var ievērojami atšķirties. Tie, kas strādā augstākos amatos un kvalificētu darbu, parasti ziņo par zemāku izstumtības līmeni.

Sociālā atbalsta nozīme

Eiropas pilsoņu uztvere saistībā ar iespējām saņemt finansiālu atbalstu dažādās valstīs ievērojami atšķiras. Lai gan gandrīz 85 % respondentu ir atbildējuši, ka ārkārtas situācijā viņi varētu saņemt finansiālu atbalstu, šādu atbildi procentuālā daļa trīs kandidātvalstīs un divpadsmit jaunajās dalībvalstīs ir mazāka salīdzinājumā ar ES15 dalībvalstīm. Tāpat arī valstīs atšķiras tas, kā tiek uztverta ģimenes nozīme finansiāla atbalsta sniegšanā – trīs kandidātvalstīs un divpadsmit jaunajās dalībvalstīs ģimēni kā galveno atbalsta sniedzēju ir norādījuši tikai 60 % respondentu salīdzinājumā ar 70 % ES15 dalībvalstīs. Mazākas atšķirības starp valstīm un valstu grupām ir novērotas attiecībā uz morāli atbalsta pieejamības uztveri. Šādu atbalstu sniedz galvenokārt ģimene, un to kā galveno atbalsta sniedzēju norādīja apmēram divas trešdaļas Eiropas pilsoņu visās valstu grupās. Kopumā vienādos trūcīga dzīvesveida apstākļos par zemāku sociālās izstumtības uztveri ziņo cilvēki, kuri var saņemt finansiālu vai morālu atbalstu.

Garīgā labklājība

Valstīm, kuras ir turīgākas IKP izpratnē, ir raksturīga arī lielāka garīgā labklājība. Tas varētu būt viens no iemesliem, kādēļ kandidātvalstu un jauno dalībvalstu pilsoņi vidēji ziņo par ievērojami zemāku garīgās labklājības līmeni salīdzinājumā ar ES15 dalībvalstīm. Tomēr respondenti ES15 dalībvalstīs ir norādījuši augstāku garīgās labklājības līmeni visos maznodrošinātības apstākļos salīdzinājumā ar trim kandidātvalstīm un divpadsmit jaunajām dalībvalstīm.

Lielas atšķirības starp valstu grupām parādās attiecībā uz sociālās izstumtības nozīmi garīgās veselības kontekstā. Trīs kandidātvalstīs sociālās izstumtības uztvere tiek saistīta ar sliktāku garīgo labklājību tikai ierobežotā apmērā, savukārt divpadsmit jaunajās dalībvalstīs tās ietekme ir piecas reizes, bet ES15 dalībvalstīs – septiņas reizes lielāka. Šķiet, ka visās valstīs trūkuma tiešās sekas garīgajai veselībai ir daudz nozīmīgākas nekā netiešās sekas, ko izraisa sociālā izstumtība. Tomēr netiešās sekas nabadzīgākajās trīs kandidātvalstīs ir nosacīti mazākas salīdzinājumā ar divpadsmit jaunajām dalībvalstīm vai ES15 dalībvalstīm.

Politikas norādes

- Ja iespējams, sociālās izstumtības oficiālos rādītājus vajadzētu papildināt ar subjektīviem sociālās izstumtības uztveres mērījumiem, lai noteiktu, kādi nelabvēlīgi faktori iespaido Eiropas pilsoņu dzīves kvalitāti, un apstākļus, kas to maina.
- Izglītības un prasmju līmeņa paaugstināšana, kā arī dinamiska un daudzveidīga darba tirgus veidošana trīs kandidātvalstīs un divpadsmit jaunajās dalībvalstīs nodrošinātu pamatu pašreizējo un nākamo ES valstu dzīves apstākļu nevienlīdzības mazināšanai.
- Lai nodrošinātu piekļuvi darba tirgum darbspējīgajiem iedzīvotājiem līdz ar garantētu pamata dzīves apstākļu standartu tiem cilvēkiem, kas nevar strādāt, ir jāturpina saskaņotā un abpusēji izdevīgā veidā izstrādāt tādus pasākumus kā aktīva darba tirgus programmas un ienākumu pārneses shēmas.
- Sociālajam atbalstam ir izšķirīga nozīme, lai uzlabotu integrāciju un visu cilvēku garīgo labklājību, kā arī nodrošinātu garīgo labklājību cilvēkiem, kuri dzīvo trūcīgos apstākļos. Prioritātei ES un valstu politikā ir jābūt tādu politikas līdzekļu noteikšanai, kas veicina sociālo atbalstu vai uztur tā līmeni.
- Garīgās veselības politikai pēc iespējas vairāk ir jānosaka ar sliktiem dzīves apstākļiem saistītie psiholoģiskās spriedzes izraisītāji un jāvērs uzmanību uz tiem, jo tie var palielināt neaizsargātību pret smagākiem garīgās veselības sarežģījumiem, kas vēlāk var izraisīt nopietnas sekas, kuru ārstēšana izmaksās dārgāk.
- Valstīm vajadzētu censties apgūt labāko praksi, ņemot vērā to, ka dažas valstis, jo īpaši Skandināvijas valstis, ir sekmīgāk panākušas lielāku iekļaušanu tādos pašos kopējās labklājības, kā arī individuālā trūkuma nominālā līmeņa un dzīves standartu apstākļos.

Papildu informācija

EDKA ziņojums par dzīves apstākļiem, sociālo izstumtību un garīgo labklājību ir pieejams tiešsaistē:
<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0988.htm>.

EDKA pārskata ziņojums un apsekojuma datu padziļināta turpmākā analīze ir pieejama Eurofound tīmekļa vietnē:
<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqsl/>.

Teresa Renehan, informācijas sadarbības koordinatore:
ter@eurofound.europa.eu